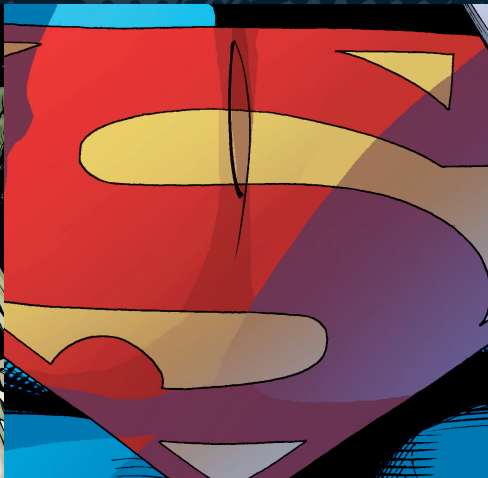

DŽEFL OUB
DŽIM LI

BETWEEN MILK

DVADESET PITANJA ZA DŽEFA LOUBA I DŽIMA LIJA

Scenarista i crtač nakon 20 godina
daju 20 odgovora u osvrtu na
BETMEN: MUK

1. DVADESET GODINA. KAKO POSMATRATE MUK NAKON SVIH OVIH GODINA?

DŽEF: Bilo je to veliko iznenađenje. Mislim, znao sam da će biti *značajan* događaj to što Džim crta Betmena tokom cele godine – ali nikad nisam pomislio da će se o njemu pričati 20 godina kasnije. Ponosan sam na to.

DŽIM: Za mene je totalno ludilo to što je *Muk* izašao pre 20 godina! Možda je to posledica toga što je KOVID potpuno poremetio moj osećaj za vreme i prostor, ali mislim da je zapravo pravi razlog neverovatno poštovanje i podrška fanova svih ovih godina. Kada na festivalima potpisujem stripove, nakon što vidim beskrajn niz *Mukova*, deluje mi kao da smo tek juče objavili ovaj serijal! (*smeh*)

2. JESTE LI VAS DVOJICA RANIJE SARAĐIVALI?

DŽEF: Volim da kažem da smo flertovali. (*smeh*) Vidao sam Džima na festivalima i pokušavao da ga nagovorim da pristane na *bilo šta*. Kao što sam i ranije rekao, nije stvar u tome da Džim dobro crta, *on sve dobro crta*. Prirodno je talentovan kao pripovedač. Zna kad treba da ide naveliko, zna kada da se približi. To mi mnogo olakšava posao! *Muk* je bio prva saradnja, jelda?

DŽIM: Aha, to je bilo prvi put da sarađujemo na projektu, ali mislim da je bilo toliko komotno i lako da mi se činilo da već godinama radimo zajedno! Džef prosto fantastično prihvata moje sugestije i dao je sve od sebe da mu ovo bude prioritet u vreme kada sam znao da je bio previše rastrzan.

3. KOJA JE VAŠA NAJDRAŽA USPOMENA IZ VREMENA RADA NA MUKU?

DŽEF: Kada sam video Džimove olovke. Uvek je užitek kada vidite na koji način umetnik tumači vaš scenario, ali Džim nekako oživi stvari tako da vam izmami osmeh. Zaista.

DŽIM: Mislim da je to što smo toliko dugo radili u tajnosti, tako da je bukvalno samo šačica ljudi znala da stvaramo projekat sa Betmenom. To je doslovno prenošenje *Muka* u stvarni život. (*smeh*)

4. IZDOVJTE NEŠTO ŠTO BISTE ŽELELI DA ZABORAVITE.

DŽEF: Ono kad je Džim odustao. (*smeh*) Istina je. Džim se bližio kraju prvog dela i nije imao scenario za drugi. Ja sam bio u Parizu i rekao sam da ću se baciti na to kada se vratim. I on je... odustao! Pa smo se saglasili da mu pošaljem nekoliko strana. Na kraju sam ceo drugi broj napisao u Parizu i poslao mu ga. Nikad više nisam kasnio!

DŽIM: Vau, ala sam ispao prava primadona! (*smeh*) Smešno je što se uopšte ne sećam toga, ali ako je tako – bravo, Džefe! A sada ozbiljno, ako žalim zbog bilo čega – Betmen je na početku delovao suviše kockasto. Pravi oblik mog Betmena nije se ukazao do polovine serijala, što je bio trenutak kada sam zaista počeo da se ponovo osećam komotno kao crtač redovnog serijala!

5. KO JE BIO VAŠ OMILJEN LIK ZA PISANJE/CRTANJE?

DŽEF: Izuzev samog Muka, kog nisam video dok ga Džim nije nacrtao? Žena-Mačka/Selina. Ona poseduje elegantnost i okretnost koje savršeno doprinose priči. I nikad nisam pisao Noćnu Pticu, a Džim ga je nacrtao da deluje tako kul. Čekaj, mogu li sve da nabrojim?!

DŽIM: Lično, sjajno sam se zabavljao crtajući Džokera. On je legendaran koliko i Betmen, i video sam kako su ga ovekovečili na mnogo različitih načina i stilova. Pojavljuje se samo nakratko tokom priče, ali crtanje bitke između njega i Betmena bilo je nešto što sam želeo tokom cele karijere i konačno sam to ostvario!

6. KAKO JE NASTAO LIK MUKA?

DŽEF: DC komiks je od početka želeo da stvorim nov lik za galeriju Betmenovih zlikovaca, i to je samo po sebi bio izazov. Smišljao sam ga u hodu, tako da su kišni mantil i zavoji ostavili mnogo prostora za tumačenje. Džim ga je potrefio u smislu snage i misterije. Njegov glas je bio šapat (otud i „muk“), i sviđalo mi se kako citira Aristotela zato što to nije odavalo previše trago-va. Ali za vizuelni deo zaslužen je samo Džim.

DŽIM: Najveći izazov je bio da ga osmislim tako da deluje drugačije, ali i dalje neuračunljivo poput većine Betmenovih zlikovaca. Zavoji su pomogli da se grandiozno oslonimo na misteriju u vezi sa tim ko je on.

7. ŠTA JE ZA VAS BILO NAJVEĆE IZNENAĐENJE?

DŽEF: Gospode! To je definitivno bilo kada je otkrivena statua Betmena zasnovana na Džimovom crtežu iz *Muka*. Zvao sam Džima i on je bio previše ležeran u vezi s tim. A ja sam bio poput malog deteta! Već sam video figurice raznih vrsta, ali fantastično je biti deo spomenika Betmenu, posebno jednog tako većeg od života kao što je i spomenik Linkolnu.

DŽIM: Spomenik u Berbanku je zaista bio strava iznenađenje. (smeh) Ali mislim da je Džef zaboravio da su napravili poštanske mar-kice sa crtežima iz *Muka*, kao i gomilu raznih akcionih figurica, statua i igračaka! Kao bivši kolekcionar markica, smatram da je to sjajno! Bilo je fino iznenađenje kad sam video referencu na Eliotove u najnovijem filmu o Betmenu i gomili DC televizijskih emisija. Ono što je počelo kao izdavačka inicijativa koja je petostruko povećala prodaju mesečnog *Betmena* na kraju se probilo izvan medija stripa.

8. KAD SMO KOD STATUA, MNOGO JE PROIZVODA NASTALO IZ OVE PRIČE. IMATE LI NEKE OMILJENE?

DŽEF: Napravili su figuricu Žene-Mačke na krovu prema Džimovom nacrtu. Bila je tako detaljna sa bičem i malom mačkom. Obožavam je!

DŽIM: To je definitivno markica. (smeh) Zapravo, studio *Prajm 1* iz Japana napravio je apsolutno genijalnu seriju velikih statua iz *Muka*. Mogu se porediti sa Stounhendžom po grandioznosti!

9. PRIČAJMO O OSTATKU EKIPE.

DŽEF: Džim može da se pozabavi Skotom Vilijamsom i Aleksom Sinklerom. Moj partner u svim pričama je Ričard Starkings, koji je veliki talenat među upisivačima i dizajnerima. Tačno zna gde šta ide i kako šta treba da izgleda. Neverovatno! I ništa se od ovoga ne bi desilo bez tadašnjeg urednika Marka „Čija“ Čijarela.

DŽIM: U ovom trenutku nije baš jasno gde se moj crtež završava, a gde uskaču Skot i Aleks, pošto toliko dugo blisko saradujemo i takoreći jedni drugima završavamo rečenice. Osećam se počastvovano i blagosloveno što imam saradnike koji su doslovno najbolji u onome što rade. I ja bih želeo da pomenem bivšeg urednika u *DC komik-su* Marka Čijarela, koji je odigrao ključnu ulogu u tome da se Džef i ja spojimo na ovom projektu i izazvao nas je da stvorimo nešto veliko i smelo.

10. BUDITE ISKRENI. KADA ČITATE MUK, DA LI I DALJE PIJE VODU?

DŽEF: Ja sam jedan od onih koji mogu da vide samo pukotine, ali ne i lepotu metaforičkog zida. Postoje stvari koje bih voleo da sam uradio bolje. Ali naš glavni zadatak bio je da stvorimo nešto u čemu mogu uživati stari i novi čitaoci. I danas mi ljudi govore da ih je *Muk* vratio stripovima o Betmenu, ili je bio njihov prvi strip sa Mračnim Viteзом. Polaskan sam time.

DŽIM: Ja sam isti kao Džef - vidim samo mane, ali u isto vreme tu su neke scene koje smatram najbolje nacrtanim u svojoj karijeri i čista su stripska zabava. Kad se podvuče crta, zar nismo svi ovde zbog toga? Znam da ja jesam!

11. POSTOJI LI NEŠTO ŠTO BISTE VOLELI DA PROMENITE KAD BISTE SE VRATILI KROZ VREME?

DŽEF: Veoma sam kritičan prema sebi. Voleo bih da sam na kraju imao deset stranica više i da nisam sve završio tako naglo. Nije se tu moglo pomoći. Ali zbog *jednog* sam uvek žalio. Trebalo je da Harolda uvedemo ranije, budući da je igrao tako važnu ulogu. Samo da ga nekako ukorenimo, a ne samo da iskoči pri kraju. Učiš dok si živ... heh.

DŽIM: Da, Džef me je podsetio koliko sam nekad bio lud! Zato što su izdanja crtana i čuvana u tajnosti... Mislím da sam nacrtao šest ili sedam brojeva kada je serijal najavljen. I pošto sam do tada uspostavio ritam i skapirao kako da crtam likove... pa, prvi broj mi je delovao čudno. Kao da je prva sveska bila samo zagrevanje za pravi crtež. (smeh) Pošto još nije zacrtan plan izdavanja i toliko sam odmakao... bio sam u fazonu da mi daju da se vratim i ponovo nacrtam ceo prvi broj sada kad sam zaista osećao Betmena. Ta ideja je bila kratkog veka, zato što su svi od Džefa do Skota i Aleksa i naših urednika stavili veto na tu ideju. (smeh) Zbog toga je *važno* imati dobre urednike!

12. JESTE LI MORALI DA IZOSTAVITE NEKE LIKOVE?

DŽEF: Mislio sam da će Džim dati otkaz ako bih ubacio još nekog! (smeh) Ozbiljno, Džim je bio taj koji je neprestano uživao u tome da se uhvati ukoštac sa likovima iz sledećeg broja. Voleo bih da sam više vremena posvetio Rejšu i Taliji. To su sjajni likovi, ali bi progutali priču.

DŽIM: Svida mi se zato što smo uspeli da valjano uglavimo Dvolikog, iako je to bila naknadna

izmena. Ako se dobro sećam, uradili smo kratku međuigru prvi put objavljenu u magazinu *Vizard*, gde sam nacrtao Dvolikog sa dve svoje četrdesetpetice, a onda smo dodali tu scenu u buduća izdanja *Muka*.

Zatim smo dodali još stranica u knjige, kao što su Betmenovo poreklo i još neke delove, samo kako bismo mogli da dopunimo broj strana za knjigu zbog prizora na dve strane koji bi padali na pogrešna mesta. Imali smo izbor da uradimo tako, ili da dodamo prazne strane! To je tako veliki luksuz iz davne epohe - sa današnjim tržištem nikad ne bismo uradili takvo nešto!

13. KOJI SU VAŠI OMILJENI DELOVI PRIČE?

DŽEF: Pojava Džejsona Toda. Ne samo zato što je toliko dobro preokrenula priču već i zbog Džimove interpretacije kostima i crteža. Zaista sam kao fan želeo da *ponovo* vidim taj lik! Ali bio je mrtav. Makar tada! (smeh)

DŽIM: Previše ih je da bih dao iskren odgovor, ali lično mi je najdraži trenutak kada Betmen i Noćna Ptica prolaze kroz pećinu. Konačno sam imao priliku da prikažem kako Betmen skladišti i pristupa svim tim divnim betmobilima!

14. A VAŠ OMILJENI CRTAČKI TRENUK?

DŽEF: Džimova je ideja da uradimo flešbekove u akvarelu. Nikad ranije nisam video Džima kako slika i ne bih mogao da ga zamislim bez korišćenja veoma fine linije. Ali ti flešbekovi, iako su kratki, neki su od meni omiljenih delova priče zbog onoga šta je Džim uradio s njima. Predivno!

DŽIM: Džef bi me nekad zamolio da promenim svoje crteže. Bila je jedna scena kada Žena-Mačka u operi udara Harli nogom u lice, a izostavio sam pozadinu zato što sam imao kratak rok. Samo sam iskren. (smeh) Džef je smatrao da deluje... pa, prazno, i zamolio me je da dodam pozadinu. I znao sam da to podrazumeva da ću crtati lukove, balkone i ostale arhitektonske detalje, *plus* zapanjenu publiku koja reaguje na ono što se dešava na sceni... i bio sam u fazonu: „Hej, ti radi svoje, a ostavi crtež meni!” (smeh) Ozbiljno, prihvatio sam „sugestiju” i dodao sam pozadinu i majku mu - ko bi rekao - stranica je oživela! Džef je 1.000 odsto bio u pravu i ta scena je desetostruko bolja!

15. DA LI JE BILO TEŠKO DOBITI ODOBRENJE ZA BRUSOVO OTKRIVANJE ŽENI-MAČKI?

DŽEF: Dosta je pomoglo što se to dešava kasnije u priči. Džim mi je uporno govorio da će nas uredništvo *DC komiksa* podržati ako je serijal uspešan. A ja sam stalno razmišljao kako ću da to poništim ako nam ne prođe. To je još jedan trenutak za koji bih voleo da smo imali više vremena i prostora.

DŽIM: Nismo samo sarađivali na priči već i na tome kako će se priča reklamirati i plasirati. Deo posla je bio da nam odobre ovakve stvari. Kao što smo kontrolisali blurbove na koricama i kako da uključimo dodatne naslovnice u reklamni program. Džef se pobrinuo da dobijemo podršku za svako izdanje. On je bio zver i pravi šampion za sve što se moglo ostvariti. I dosta je pomoglo to što smo uzeli naslov koji se prodavao u otprilike 66.000 primeraka mesečno, i podigli smo ga na više od 330.000 primeraka do poslednjeg broja. Do tada smo dobili odobrenje ne za jednu, već čak dve korice na preklapanje! Morate se prisetiti da je tada bilo mnogo manje alternativnih naslovnica i to je bio posebno svečan trenutak za nas.

16. ŠTA JE SA PREOKRETOM NA KRAJU? TO JE BILO NEOBIČNO.

DŽEF: Uživam u tome da pišem priče u kojima likovi imaju sjajnu podlogu, ali su možda zaboravljeni do kraja, a opet dobiju ono što im sledi. Ne kažem da nije bilo dobrih priča sa tim likom, ali čak sam ga i ja pisao kao nekakvu ludu. On svakako nije na nivou Džokera, a želeo sam da ga dovedem do toga.

DŽIM: Džef ume da istakne svakog zlikovca, tako da nije bilo neočekivano da i ovaj dobije tretman kakav zaslužuje, ali to je baš dobar trenutak.

17. NEDAVNO JE IZAŠAO FILM *BETMEN*, KAKO STE REAGOVALI NA REFERENCU IZ *MUKA* U NJEMU?

DŽEF: Tako je dobro. Taaaako dobro. Ne samo zbog likova, već kada je preko ekrana prikazana reč *hush*, samo što nisam iskočio iz sedišta! I izveštač koji se preziva Eliot. Ne znam šta (režiser/scenarista) Met Rivs krije u rukavu za nastavak, ali bilo mi je drago zbog posvete!

DŽIM: Uvek je zabavno videti kako se igračke koje stvoriš u stripu pojave u drugim medijima. Smatram da je *Betmen* odličan detektivski film i kad sam video da uključuje porodicu Eliot, bio je to svakako vrhunac.

18. ŠTA MISLITE O ANIMIRANOM FILMU *MUK*?

DŽEF: Polaskan sam što su ga napravili, ali nisam ga odgledao. Nisam siguran da čitaoci znaju da nismo imali učešća u animiranom filmu (kao ni sa ostalim zasnovanim po mojim delima). Pročitao sam da su promenili poreklo Muka. Dobro došli u Holivud.

DŽIM: Mislim da animirani filmovi uvek imaju nezahvalnu ulogu, zato što žele da verno adaptiraju i prenesu strip, ali takođe moraju da iznenade i oduševе ključnu publiku koja već poznaje priču iz stripa. Ovo katkad nervira najostrašćenije. Ali na kraju, ja ih prihvatam takve kakvi jesu, a to je adaptacija priče iz stripa, koja je pak nezavisna priča i prošla je drugačiji i jedinstveni put od inspiracije, preko izvršenja do prikazivanja.

19. JESTE LI RASPRAVLJALI O JOŠ NEKIM PROJEKTIMA NAKON *MUKA*?

DŽEF: Tajming je ključan. Teško je poverovati da za 20 godina nismo mogli da pronađemo vremena, ali ovakvim pričama je potrebno oko dve godine da nastanu, a obojica smo imali druge poslove. Iako ima ona *Legion of Super-Heroes*, koju bih voleo da jednog dana radim sa Džimom!

DŽIM: Svakako smo imali planove... čak su nastali izvesni crteži i nacrti kao priprema za predlog višim silama, ali nekad se prosto desi život i nije to ničija krivica... kockice se ne slože.

20. A ŠTA JE SA NASTAVKOM *MUKA*?

DŽEF: Više puta smo pričali o tome. I... pa... ako pogledate kraj ovog izdanja povodom dvadesetogodišnjice...

DŽIM: Muči! (smeh)

NASTAVIĆE SE!

LEGENDA O BETMENU

STVORIO

**BOB
KANE**

**KO JE
I KAKO JE NASTAO**

**DŽEF LOUB, DŽIM LI
SKOT VILIJAMS**

SINKLER, STARKINGS, DONTENVIL, ŠREK

*Zovem se Alfred Penivort.
Skoro celog života služim
porodici Vejn.*

*Nikom nisam
ispricao ovu priču.
Do sada.*

*Dr Tomas Vejn i Marta
Vejn bili su čestiti ljudi.
Mnogi su ih smatra-
li prvom porodicom
Gotama.*

*Ako su imali jedan porok,
to je bio njihov sin, gospodar
Brus. Što sam s vremenom
shvatio i počeo da oponašam.*

*Ne mogu da zamislim u
kakvog bi čoveka izra-
stao mladi Brus da mu
cev pištolja nije uskratila
detinjstvo.*

Jeziva stvar se odigrala kad je ostao sam bez roditelja.

Za ovo dete nije bilo tugovanja. Nije tražio vreme u maštarijama da je mogao promeniti ishod ove tragedije.

Samo je položio zakletvu.

Iste te noći, na ulici ukaljanoj krvlju njegovih roditelja, zakleo se da će osloboditi grad od zla koje im je uzelo živote.

To je bila, u najboljem slučaju, jalova rabota. Makar sam to sebi govorio.

Uz pomoć porodičnog bogatstva, gospodar Brus je potražio najveće umove kriminologije, boričakih vestina i umeća dedukcije.

Znao je da su kriminalci po prirodi kukavan i sujeveran soj.

Zbog toga je odenuo plašt i masku i postao je stvorenje noći, koje vreba one koji prekrše zakon.

Sada ga zovu **Betmen.**

Ali za mene će uvek biti dečak, izgubljen, koji očajnički pokušava da nadoknadi to što nije mogao da spase život roditeljima.

A ja? Ja mu samo mogu ponuditi ono za šta se pribojavam da mu strahovito fali.

Ljubav.

